

Somogyi Ferenc

Kiút a spekulációs, a hitel- és a civilizációs válságból!

A válság értelmezése

A társadalmi-gazdasági folyamatok létsíkain értelmezett döntések elbizonytalanodása, zavarossá válása a krízis biztos jele. Amikor az egyén nem tudja vágyait, szükségleteit, céljait szinkronba hozni életvitelével, életmódjával, amikor a családok kohéziója az egyének zavaros törekvései révén felbomlanak, amikor a lakóhelyi közösségeket már csak az infrastrukturális szolgáltatások kötnék egy lehatárolható térhez, tehát a gáz- és vízcsövek csapjai, a telefon és a villany elérés dugaszoló aljzatai, amikor a közepes- és kisvállalatok, a családi vállalkozások attól rettegnek, hogy az újabb „innovációk”, illetve a világ bármely tájáról érkező óriás társaságok mikor veszik át, vagy szorítják ki tevékenységüket, amikor a nemzeteket meghasonlásra kényszerítő háttérhatalmak pénzügyi és „szellemi” manipulációinak stratégiai konstellációjától függ csupán a totális anyagi ellehetetlenítés, akkor az egyetemes létromlás olyan előrehaladottnak tekinthető, amelytől valamilyen – ésszel belátható – megtisztulást várni egyenértékű a „kollektív” elbutulás vagy/és morális leépülés azon szintjével, amely már képtelen a józan értékelő ítéletre, pláne képtelen az élhető „legyenek” megfogalmazására. „A krízis az ember társadalmi, szellemi életének zavarossá, illetve problematikussá vált struktúrája, illetve egész struktúarendje.”³¹⁴ Tárgyi oldalról olyan összetettnek, szétszedhetetlennek mutatkozik, hogy kísért a megoldhatatlanság réme. Alanyi oldalról a tehetetlenség tudatának elhatalmasodása bizonytalansághoz, a végzetesség érzéséhez vezet. Így gondolkodik a válságról Hamvas Béla 1936-ban. A „modern” ember bármerre néz, krízist lát; a természet haldoklik, a tudomány értelmezhetetlenül speciális, a technika egyre irracionálisabb, a gazdaság lassan „elfelejti” rendeltetését, a szükségletek kielégítése helyett „pénzt termel”, a társadalom egyszemélyes csoportok tömege, a politikum diabolikus erők manipulációs tere, az iskola a személytelenedés trenírozó szervezete, a művészet a tudatalatti megbolygatásának, majd szórakoztatásba silányításának eszköze, s végül a vallás, tartalmát vesztett, maholnap meghasonlott intézmény a személyiség összetartására. Ezek a válságszintek és válságjelenségek nem arról árulkodnak, hogy valamilyen ideiglenes, rövidéletű, átmeneti folyamatokról van szó, ellenkezőleg, az ilyen módon jellemezhető válság

³¹⁴ Hamvas Béla: *Világválság*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1983. 65.

civilizációs válság, közelebbről nem a nyugat alkonya – ahogy azt O. Spengler³¹⁵ látta –, hanem napjainkban már a nyugati kultúra haláltusája. A következtetés már nem ad reményt a jövőbe vetített lehetőségek felől. A reneszánsz, a humanizmus, a kapitalizmus, a karteziánusi fordulat, a felvilágosodás, az emberi jogok nyilatkozata, a speenhamlandi törvények – a még végzetesebb zsákutcákról (fasizmus, bolsevizmus) szót sem ejtve – túl sok kudarccal végződő ígéret volt, hogy az újabb ordas eszmének (globalokrata libertinus technotársadalom) bármilyen jelentőséget tulajdoníthassunk. Hiteles mértéket és reményt csak a múlt adhat. „Az ember csak az ősohöz viszonyítva lehet egyéni, s így az ember történeti helyzete csak a tradícióval szemben jelölhető meg.”³¹⁶ Tradíción itt a primordinális tradíciót, azt az egyetemes – egyébként számos alakban formát öltő – társadalomszerveződést értve, ahol nem alulról, a matéria, a technika, a humanizmus, az empirizmus felől, hanem felülről, a szellem, az univerzum, az isten felől közelítünk. „A tradíció (latin - trāditiō, görög – paradosis, szanskrit - pāramparya), a hagyomány – e kifejezés általánosan elfogadott és közhasználatú értelmétől erősen eltérően – az időtlen metafizikai szellemiség időben való fenntartottságát és továbbadását, áthagyományozását jelenti.”³¹⁷ Az őshagyomány vagy a primordinális tradíció szerint az emberi létezés feneketlen kezdetétől a vallások, a mítoszok – amelyek nagy kultúrákban öltöttek társadalmi testet – jelzik, hogy a létezés milyen centrális tengely mentén pergetheti évszázadait, évezredeit. A kelták, az asztékok, a tibetiek, a héberek, a hinduk olyan közös metafizikai alapon álltak, amelyre vallásaikat, életrendjüket, társadalmi berendezkedésüket építhették. A nyugati kultúra a kereszténység révén a XIV. századig (reneszánsz) még őrizte intézményeiben, társadalmi és gazdaságszerveződési rendjében (feudalizmus) a primordinális tradíciót. A létrontást/létronlást innen eredeztethetjük. A reneszánsz, a humanizmus, a protestáló szekták, a felvilágosodás szellemi hullámai alatt szárnyát bontogató kapitalista gazdaságszerveződési rend a XVIII. század végén – élharcosai révén – intézményesül, s megkezdvi világhódító útját. Közgazdaságtani nézőpontú közelítésünkben, tehát a múlt felől, a feudális gazdaság ad mértéket utódjának, a kapitalizmusnak. Vegyük figyelembe, hogy a kapitalizmus győzelme akkor következik be, amikor a legfontosabb termelési tényező – ez már a létrontott kor fogalma –, tehát az ember egyetemes igénnyel ismét áru lesz (munkaerőáru), tehát rabszolga. Az ókori rabszolgával szemben, amely csak katonai erőszak révén vált azzá, s a görögök esetében megválthatta

³¹⁵ Spengler, O.: *A Nyugat alkonya I –II. A világtörténelem morfológiájának körvonalai*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1994.

³¹⁶ Hamvas Béla, i. m. 42.

³¹⁷ László András: *Mi a metafizikai tradicionalitás? Őshagyomány*. oshagyomany.vidya.hu/OH01/OH0101.html [2014. 03. 11.]

magát, ráadásul bizonyos munkamegosztási szerepekben jobban élt mint az átlag görög, az újkori rabszolga formálisan önként vállalja munkaereje, végső soron teljes személye eladását, egy életen át rabszolga marad – a szerződésben le nem fedett szabadidejétől nyugodtan eltekinthetünk, ott is rabszolga voltát erősíti –, nem válthatja meg magát, s a globalitás semmilyen eséllyel nem kecsegteti, hogy elhagyhatja rabszolgaságának helyszínét, noha lépten-nyomon mobilitásra ösztönzik és kényszerítik, az új és újabb helyszínek, "gettók" között lényegi különbözőség nincs. Szimbolikusan a speenhamlandi törvény 1834-es visszavonásával veszi kezdetét Angliában – majd a Glóbusz minden országában – az új rabszolgaság, a kapitalizmus. 1795-ben Speenhamland Pelikán vendéglőjében ültek össze a berkshire-i bírák, akik a nyomor megfékezésére bérpótlék formájában segélyeket szavaztak meg a szegényeknek. „Gyakorlatilag nem kisebb társadalmi és gazdasági újítást vezettek be, mint >>a megélhetéshez való jogot<<, s 1834-es eltörléséig hatékonyan megakadályozta – mármint a törvény (közbeékelés S. F.) – egy kompetitív munkaerőpiac létrejöttét.”³¹⁸ Noha a XIV. századtól ötszáz év telt el, s bőségesen találhatunk a kapitalizmus jelenvalóságának igazolására látványos eseményeket (felfedezések, a Hanza kereskedelem, az akkumulációs lavina megindulása, verleger rendszer stb.), az igazi áttörés nem érkezett meg. Ezt két okkal magyarázzuk, egyrészt a tradíció továbbélése a szellemi életben, az intézményekben, a társadalom szerkezetében, a motivációs rendszerekben inerciát jelentett a csírázó kapitalizmus számára, másrészt a technika innovációi nem érték el azt a hatékonyságot, nagyságot, sebességet, tömegszerűséget, amelyek maguk alá gyúrték volna a tradicionális társadalmat. Empirikusan könnyen belátható ennek a „legyűrő” erőnek a megérkezése. A népesség és a termelés a XVIII. század utolsó harmadában bekövetkező exponenciális növekedése a korabeli létbiztonságot is felszámolta. Ez szülte a speenhamlandi (1775) törvényt, mint ahogy a megállíthatatlan erővel nyomuló kapitalizmus és liberalizmus e törvény felszámolását (1834). A speenhamlandi szociálpolitika gyakorlati megvalósítója az egyház volt. A kompetitív piac erősödésével a társadalom összetartó ereje, a szolidaritás rendült meg. „De ha a munkások fizikailag embertelenedtek el, a tulajdonos osztályok erkölcsileg alacsonyodtak le. Megszűnt a keresztény társadalom hagyományos egysége, a tehetősek nem voltak hajlandók felelősséget vállalni embertársaik állapotáért. Kialakult a két nemzet. A gondolkodó elmék rémületére kiderült, hogy a hihetetlen gazdagság elválaszthatatlan a hihetetlen nyomortól. A tudósok egyhangúlag kijelentették, hogy felfedeztek egy új tudományt (ti. a politikai gazdaságtant – közbeékelés S. F.), amely minden kétséget kizáróan

³¹⁸ Polányi Károly: *A nagy átalakulás*. Napvilág Kiadó, Budapest, 2004. 112.

megfogalmazza az emberi világot kormányzó törvényeket. Ezeknek a törvényeknek a parancsára tépték ki az együttérzést a szívekből, és tett szert valamiféle világi vallás méltóságára egyfajta sztoikus elszántsággal, amellyel a legtöbb ember legnagyobb boldogsága nevében feladták az emberi szolidaritást.”³¹⁹

Mi történt „Speenhamland” óta? A nyugati társadalom a létrontás létráján újabb és újabb fokokat tett meg lefelé. (A részletektől eltekintünk.) A történelem felszínén a liberalizmus, a bolsevizmus és a fasizmus a XX. század végére egy új megvalósult utópia szintézisében forrta ki magát, az új szintézist nevezzük globalokrata libertinus technofasizmusnak.

Globalokrata libertinus techofasizmus

Globalokrata, mert tudatos vagy tudattalan, célzatos vagy spontán szervezői számára a világ anyagi potenciálja (vagyon, jövedelem) kontinenstől, nemzetektől függetlenül néhány százezer fős oligarchia kezébe került. A zürichi Egyetem kutatói 43060 transznacionális társaság közötti tulajdonosi hálózatot vizsgálta. „A kutatás megállapította, hogy a csoporton belül 147 vállalat egy szuper-egységet alkot, ami a csoport vagyonának 40%-a felett rendelkezik. Valamennyien tulajdonosai egymás cégei egy részének vagy teljes egészének. Ezek közül a legtöbb bank.... Tulajdonképpen a cégek kevesebb, mint 1% irányítja az egész hálózat 40%-át.<<”³²⁰ D. Korten már a kilencvenes évek közepén beszélhetett a 20:80-as világ kialakulásáról, ahol „a világ népességének a leggazdagabb országaiban élők 20 százaléka jut hozzá a világ jövedelmének 82,7 százalékához, míg a jövedelemnek mindössze 1,4 százalékát birtokolja a népességnek a legszegényebb országokban lakó húsz százaléka.”³²¹ A flow-mutatók a jelenről árulkodnak, de még árulkodóbbak a stock-mutatók. „2006-ban 790-ről 946-ra nőtt a dollármilliárdosok száma. Indiában már 36, Kínában pedig 20 dollármilliárdos van, de jóval alatta marad az indiai milliárdosok 191 milliárdjának. A globális uralkodó elit teljes vagyona 35%-kal növekszik évről évre, meghaladva immáron a 3,5 trillió dollárt, miközben a Föld hatmilliárd lakosa 55%-ának az életszínvonala hanyatlik, vagy stagnál. A milliárdosok több mint fele mindössze három országból származik: 415 amerikai, 55 német és 53 orosz milliárdos van. A 35%-os évi vagyongyarapodás túlnyomó része pénzügyi műveletekből, ingatlan spekulációból és munkahelyteremtő termelő

³¹⁹ Uo. 141. A „sztoikus elszántság”-ot kissé pontatlan megfogalmazásnak tartjuk, napjaink felől értékelve ezt a kort, inkább „utilitarista vagy hedonista elszántság”-ról lehet beszélni.

³²⁰ Valóban egyetlen szuper-társaság irányítja a globális gazdaságot? <http://www.econom.hu/valoban-egyetlen-szuper-tarsasag-iranyitja-a-globalis-gazdasagot/> [2013. 02. 18.]

³²¹ Korten, D.: *A tőkés társaságok világuralma*. KAPU, Budapest, 130. A magyar fordításban „a világnépességének a leggazdagabb országban élő” megfogalmazást találjuk, az idézetben tartalmi és nyelvtani okokból javítottuk a szöveget.

vállalkozásokból vagy szolgáltatásokból áll.”³²² Tizenegy olyan nagy vagyonnal rendelkező családot tartanak nyilván, akik több mint kétszáz éven át építették ki „birodalmukat”. A pénz- és korporációs oligarchák közül legtöbbször a Rothschild, a Rockefeller, a Morgan, a Schiff, a Warburg, a Lazard, a Harriman, a Mellon, az Agnelli, a Montefiore, a Carnegie, a Bunge, a Noble, az Alemant, a Mitre és a Macri családokat szokás említeni.³²³ Az elfajzott nemzetközi pénzügyi hadszíntéren pedig a Bank of Montreal, The Chase Manhattan Bank, Deutsche Bank AG, a Bank of America, a Citicorp, a GP Morgan, a Bankers Trust Company, a Goldman Sachs, a Lehman Brothers (2008 szeptemberétől csődöt jelentett, sokan ettől az időponttól számítják az ún. másodlagos jelzálogpiaci válságot, amely általános eladósodási krízissé nőtte ki magát), a Morgan Stanley, a Salomon Smith Barney a főszereplők, a befektető cégek közül a Salomon Brothers Inc., The Rockefeller Group, Soros Fund Management, a Siera Capital Management emelkedik ki.³²⁴

Libertinus, mert eredeti, uralmát megalapozó alapelveit (népfenség, szabadság, egyenlőség, természetes jog, erkölcsbe ágyazott önzés, kompetitív piac, abszolút erkölcsiség, transzcendenciába ágyazott ész) egytől egyig feladta; ellenkezőbe fordította vagy felismerhetetlenségig eltorzította. A reneszánsz gondolkodói kezdték átértékelni a hatalom természetét, gondoljunk csak a politikumot és az erkölcsöt szétválasztó N. Machiavellire vagy a kettőt összetartani akaró, ezért a történelmi „haladás” áldozatául eső Sir Th. More-ra. Ezen a bázison született meg egy holland jogász-kalandor, H. Grotius népfenség elve, amely szerint az uralkodó – értsd király, császár – hatalma nem Istentől, hanem a néptől van.³²⁵ A grotiusi szentencia már önmagában elég annak belátásához, hogy a nyugati kultúra le kívánja „tépni” önmagát a primordinális tradícióról, s bele kívánja vetni magát az erkölcsi – társadalmi – politikai relativizmusba, az arctalan tömegek ítéletébe.

B. Spinoza dolgozta ki szisztematikusan a szabadság fogalmát: „szabadnak mondjuk azt a dolgot, amelyet, természetének szükségszerűségénél fogva, egyedül önmaga determinál cselekvésre. Szükségszerűnek, helyesebben kényszerűnek mondjuk ellenben azt a dolgot, amelyet másvalami determinál bizonyos meghatározott módon való létezésre és működésre.”³²⁶ A szabadság – szükségszerűség dialektikájából a nép szabadságillúziója

³²² Drábik János: *Orwellia*. Gold Book. Budapest, 2007. 43.

³²³ Uo. 16.

³²⁴ Drábik János: *A pénz diktatúrája*. Gold Book. Budapest, 2005. 24. – tartalmi idézet.

³²⁵ Grotius, H.: *A háború és a béke jogáról*. Pallas Stúdió-Attraktor KFT., Budapest, 1999.

³²⁶ Spinoza, B.: *Etika*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1979. 10.

hatalmasodott el, s tette a népet – ahogy azt José Ortega y Gasset fogalmazza – masszává (massa).³²⁷

J. Locke államelméletében az ember és ember közötti egyenlőség hangsúlyozódik. A liberális/libertinus kétszáz éves szellemi áramlat végére (a XX. század utolsó harmada) a történelemben soha nem tapasztalt egyenlőtlenség vált uralkodóvá; a glóbusz számos pontján millióktól az elemi létfeltételeket vonják meg, a tiszta levegőt, az élelmet, a vizet, a munkát, bizonyos szavak, fogalmak használatát stb. Akarva-akaratlanul La Fayette márki – az Emberi és polgári jogok nyilatkozatának (1789. augusztus) első megfogalmazója – a létrontás legalsó szintjének nyitott kibontakozási teret. Szellemi örökösei mindenkire érvényesnek tekintik a mai napig a következő passzust: „minden ember szabadnak és jogokban egyenlőnek született és marad; a társadalmi különbségek csakis a közösségek szempontjából való hasznosságon alapulnak.”³²⁸ Az antitradicionalizmus – értsd: felvilágosodás – az őshagyomány természetes társadalmi hierarchiájának legalsó szintjén tette ad abszurdum szabaddá és jogilag egyenlővé a tömegembert. A természetellenes állapotban folyamatos és egyre harsogóbb minden társadalmi réteg, csoport, egyén követelése, hogy meg kell teremteni, s jogilag formába kell önteni az egyenlő esélyt. A követelés a lét minden szegmentumára kiterjed, s minél szélesebb körű, annál szabadabb, s minél szabadabb, annál több jogszabály, előírás, lehatárolás, ügyrend szabja egyre szűkebbre a mozgásteret, a választás lehetőségét, a szabadságot. A szűkülő térben egyre több a súrlódás, a konfliktus. A tömeg (a massa) egyszerre kiált szabadságot (másság okán), s egyenlőséget azonosság okán. Az alsó szinten, ahol a butaság gondolkodni kezd összekeverednek a természetük révén különböző entitások, a szerepek össze-vissza cserélődnek nemek, etnikumok, lokalitások, nyelvek, szokások stb. között. Az egyenlőség-másság (egyenlőtlenség-differenciálatlanság) káosza rendért kiált. Ezt ígérte meg La Fayette márki szentenciája a „pontosvessző” után: különbséget az egyenlők-mások káoszában aszerint kell tenni, hogy ki járul tevékenységével nagyobb haszonnal a közösség javára. Ez az utilitarista szempont alapvetően gazdasági kérdés. Tőkés piacgazdasági kérdés, ahol Speenhamland után jogilag is áruvá tett munkaerő (állampolgár) aszerint található meg a helyét az új társadalmi hierarchiában, hogy az árupiacon mennyit ér, s ráadásul beláthatatlanul fölötte helyezkednek el – a tőke határhatékonyságának függvényében – az új egyenlőségben az egyenlőbbek, a tőkésék. Az isteni vonatkoztatás helyére lépő haszonvezérelt rendtől néhány alkalommal ugyan kísérletet tettek kevésbé hiteles, inkább manipulált történelmi erők visszavonni a lojalitást (kommün, fasizmus, bolsevizmus), de a mai napig ez nem sikerült. A

³²⁷ Ortega y G. J.: *A tömegek lázadása*. Pont Könyvkereskedés. Budapest, 1995.

³²⁸ hu.wikipedia.org/wiki/Emberi_éspolgari_jogoknyilatkozata [2013. 03. 05.]

haszonvezérelt háttérerők folyamatosan képesek a tömegeket a legalsó társadalmi szint szellemi-morális állapotában tartani, s éleszteni a gondolkodás, az érzelmek elszorvasztásához vezető „egyenlők vagytok - mások vagytok” harc meddő tüzét. Ennek a létállapotnak az eljöttét írta le A. de Tocqueville 1835-1840-ben: „Azt hiszem tehát, hogy az a fajta elnyomás, amely a demokratikus népeket fenyegeti, semmi eddighez nem fogható; kortársaink nem találának hasonlót az emlékeik között. Magam is hiába keresem a kifejezést, amely pontosan jelölné, s visszaadná a róla kialakult gondolataimat; e régi szavak, mint zsarnokság és önkényuralom, egyáltalán nem illenek rá. A jelenség új, meg kell hát próbálni pontosan leírni, hiszen megnevezni nem tudhatom. Megpróbálom elképzelni, milyen új jellegzetességei lehetnének a zsarnokságnak a világban: olyan egymáshoz hasonló és egyenlő emberek tömegét látom, akik szüntelenül önmaguk körül forognak, hogy kicsinyes és közönséges örömeiket szerezzék maguknak, s ez betölti lelküket. Mindnyájan magányosak, a többiek sorsához szinte semmi közük: számukra az egész emberiséget gyermekeik és közeli barátaik jelentik; ami pedig a honfitársaikat illeti, mellettük élnek, de nem látják őket; csak önmagukban és önmagukért léteznek, s ha a család még megmaradt is számukra, hazájuk már nincs többé.”³²⁹ A valósághoz képest Tocqueville kissé optimista volt, azóta már tudjuk, a család és a barátság is kiürült az egyenlőségért - másságért folyó harcban. De olvassuk még Tocqueville-t, aki egy évvel a speenhamlandi törvények visszavonása után – igaz amerikai tapasztalatokra építve – írja le mi fog várni az új rabszolgákra. Formálisan természetesen nincs ok-okozati viszony az angliai események és egy francia gondolkodó amerikai tapasztalatai között, de a korszellem, az azóta kiforrt új rabszolgaság forrásainak történelmi, értékelő szempontjai nagyon is azonos platformra hozhatók. Tovább idézve Tocqueville-t: „A kis dolgokban való megkötöttség nap mint nap megnyilvánul, s minden egyes állampolgár érzékeli is; nem keseríti el őket; ám folytonosan akadályokat gördít eléjük, és lassacskán már leszoknak róla, hogy akarataik legyen. Szellemüket fokozatosan eltompítja, lelküket pedig elgyengíti; az engedelmesség ellenben, amelyet néhány nagyon fontos, ám nagyon ritka helyzetben kell gyakorolniuk, csak olykor-olykor tűnik szolgátságának és csak bizonyos emberekre nehezedik. Ezeket az embereket, kik már olyan erősen függnak a központi hatalomtól, már hiába is bízzák meg azzal, hogy időről időre megválasszák e hatalom képviselőit; szabad akarataknak ez az oly fontos, ám oly rövid ideig tartó s oly ritka gyakorlása nem képes meggátolni gondolkodási, érzelmi és cselekvési képességeik fokozatos elvesztését s azt, hogy lassacskán az emberi szint alá ne süllyedjenek.”³³⁰

³²⁹ Tocqueville, A. de: *Az amerikai demokrácia*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1993. 972 – 973.

³³⁰ Uo. 975 – 976.

Th. Hobbes nevéhez kötjük a természetjogot, mint a liberális társadalomeszmény következő alapelvét. A természetjog valóban azt hangsúlyozza, hogy minden ember élhet a szabadsággal, hogy önön erejét saját életének oltalmazására használja fel, de a legfőbb törvény, hogy a remény végső határáig békére kell törekedni. A követő liberális-materiális erők ebből az alapállásból előszeretettel következtettek arra, hogy fennáll a „mindenkinek mindenki ellen folytatott háborúja”³³¹. Amint a farkast az éhség intenzitása, úgy a liberális/libertinus tőkést a haszon nagysága tesz cselekvésre motiválttá és egyben a közösségben elfogadottá, így talán könnyebb megérteni az amerikai kormány Pearl Harbor-i szerepét, Afganisztán, Irak „demokratizálása” érdekében kifejtett erőfeszítéseket, a WTO-tornyok összedőlése körüli bizonytalanságokat.

A. Smith az örök emberi természet sajátosságának tekintette az önzést, amely szerinte – ahogy legtöbb elődje és kortársa szerint is – morálba ágyazott egoizmust jelent.³³² A magukat Smith jó ismerőjének valló közgazdászok (ez legtöbb esetben egyszerűen önámítás), akik mellékesen a kompetitív piac elkötelezett hívei (ez valójában a liberális tankönyvek ideális modelljének elfogadását jelenti) előszeretettel támogatják a „morálba ágyazott önzés” – Smith-nek betudott – koncepcióját. Ezzel teremtenek öngigazolást annak a prekoncepciójuknak, hogy létezik „jó” kapitalizmus is. Valójában – ha történeti konstellációban vizsgáljuk a kérdést – arról van szó, hogy Smith és igényes kortársai akarva-akaratlanul egy korábbi ad absurdum alapállást értelmeznek át „morálba ágyazott önzéssé”, így aligha kell csodálkoznunk, hogy csupán egy nemzedék után az epigonok, a smithiánusok már a morált is lehántották az önzésről, s útjára indíthatták azt a primitív emberkoncepciót, amit a közgazdászok a mai napig, mint homo oeconomicus ápolnak. Ezt a vulgáris liberális közgazdasági antropológiai koncepciót tökéletesen kielégíti az áruvá vált dolgozó, aki maga is az élvezetekre figyel. Vonjuk le egy fontos elméletörténeti tanulságot: Smith ebben a vonatkozásban okot adott, hogy üzenetét Janus-arcúnak tekintsük; a tradicionalisták és az antitradicionalisták is kiolvashatják a smith-i szövegekből önmaguk igazolását.³³³ A vitát

³³¹ Hobbes, Th.: *Leviatán*. I. kötet, Kossuth Kiadó, Budapest, 1999. 170.

³³² Smith, A.: *Az erkölcsi érzelmek elmélete*. Megjelent: Fehér Ferenc (válogatta): *Brit moralisták a XVIII. sz.-ban*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1977. Smith ebben a művében sztoikus alapon kinyilvánítja, hogy az emberi viselkedés erkölcsi keretek között értelmezhető, látványosan elutasítja az epikureusi hedonizmust: „azon érületről, mint a Gondviselés kétségtelenül az emberi természet uralkodó principiumának szánt, mindaddig oly kevéssé vettek tudomást, hogy még neve sincsen egyetlen nyelvben sem. Ez a szó: erkölcsi érzék...” 551.

³³³ Lásd erről Petőné Csuka Ildikó–Majoros András–Somogyi Ferenc: A „homo oeconomicus” fogásában. *Polgári Szemle*, 2008/2. sz. Ezt a szemléletet cáfolja A. Smith *Az erkölcsi érzelmek elmélete* című művének 1790-es változatlan kiadása. A fő mű (Vizsgálódás a nemzetek jólétének természetéről és okairól, 1776) emberfelfogásával szemben, ti. itt az ember önérdeket követő lény, *Az erkölcsi érzelmek elméletében* a „szimpátia”, tehát a társadalmi együttérzés kerül előtérbe. Lásd: Smith, A.: *Az erkölcsi érzelmek elmélete*,

eldönthetőnek tartjuk, elvégre Smith fő műve megjelenése után változtatás nélkül kiadta etika művét, amelyben nem hagy kétséget afelől, hogy a Láthatatlan Kéz nem a tökéletes piac mechanizmusa, hanem: "Ő maga emlékeztet rá – írja P. Salvucci - közbeékelés S. F. –, hogy a világot a régi sztoikusok szerint egy bölcs, jó és mindenható isten legfensőbb gondviselése kormányozza."³³⁴

D. Hume nevéhez kötjük a kapitalizmusnak azt a mechanizmusát, amit a piacban hívők serege mai napig, mint megváltoztathatatlan dogmát tartanak számon.³³⁵ A laissez faire, laissez passer elvéről van szó. Nézeteiken mit sem változtatnak a későújkori gazdaságtörténeti tények, az állam növekvő szerepe a gazdaságban és a transz- és multinacionális cégek térnyerése. Megjegyezzük: valójában soha, sehol sem létezett laissez faire laissez passer elvű, tehát tökéletes kompetitivitáson alapuló gazdasági rendszer, legközelebb a XIX. század első két harmadában az angliai gazdaság állt a kompetitív piachoz. Létezését mindenekelőtt a gyarmatokról érkező „ingyen erőforrások” táplálták. A laissez faire laissez passer dogmája a mai napig hermetikusan elválasztja az uralkodó elméletet és a valóságot. A gazdaságtörténetben F. Braudel meggyőzően bizonyította, hogy az ókortól mindig számolni kellett a mindennapi élet gazdaságával, az emberléptékű és a nem emberléptékű piaccgazdasággal, továbbá a kapitalizmussal.³³⁶ Ez utóbbi nála mindig a mindenkori hatalom és a privilegizált társaságok összefonódottságát jelentette az ókorban, a középkorban és napjainkban is. Erre a gazdasági szerkezetre épített közgazdaságtan minden bizonnyal hitelesebb válaszokat adna a valóságra, mint a differenciálatlan piacfétisű, magát mainstream-nek nevező neoliberális közgazdaságtan.

Érdekességként illesztjük – megőrizve a korhúséget – az alapelvek sorába Pestalozzi pedagógiai hitvallását, illetve Rousseau korszellemét tápláló gondolatát. Mindkettő anakronizmus volt, jól példázva annak az ütemkülönbségnek a kialakulását, ami a humán- és reáltudományok, s azok gyakorlata között kialakulóban volt. Pestalozzi pedagógiai hitelve: „Az emberhez legméltóbb feladat az, hogy a természeti ösztönállapotból a társadalmi állapot relatív erkölcsiségen keresztül az abszolút erkölcsiség magaslatára felemelkedjék, amely

megjelent: i.m., továbbá: Smith, A.: *Vizsgálódás a nemzetek jólétének természetéről és okairól*. Napvilág Kiadó, Budapest, 2011.

³³⁴ Salvucci, P.: *Adam Smith politikai filozófiája*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1976. 79.

³³⁵ Hume, D.: *Összes esszéi I-II. kötet*. Atlantisz Könyvkiadó (Medvetánc), Budapest, 1992. Pl. A kereskedelemről (13 – 28.). A laissez faire laissez passer elvének, másként a Láthatatlan Kéz mechanizmusának eredeti megfogalmazójaként B. Mandeville is megnevezhető. Lásd: Mandeville, B.: *A méhek meséje*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1996.

³³⁶ Braudel, F.: *A kapitalizmus dinamikája*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008. 16. Braudel piaccgazdaságról beszél, de tartalmi elemzései feljogosítanak bennünket, hogy különbséget tegyünk emberléptékű és nem emberléptékű piaccgazdaság között. Ha egy „mindenki ismer mindenkit” csereközösségből egy kereskedő eljuttatja az árut egy távoli csereközösségbe (országba), akkor nem emberléptékű piaccgazdaságról beszélünk.

eszmény ugyan, de mint ilyen elengedhetetlen rúgója haladásunknak és mértéke törekvésünknek.”³³⁷ Pestalozzi „abszolút erkölcsisége” természetesen az istenes világból, tehát a keresztény tradícióból származtatható, ezért tekinthető anakronizmusnak ez a pedagógiai alapállás, elvégre – utólag pontosan megítélhető – a liberális demokrácia az antitradicionalitás pályáján indult el. Rousseau az ipari forradalom előtt, a cikornyás rokokó világának tapasztalati bázisán hirdette meg azt a pedagógiai programot – vissza az emberléptékű természetességhez –, amelynek éppen az ellenkezőjét valósította meg az elkövetkezendő két század.³³⁸ Rousseau pedagógiai alapállása és a valóság közötti diszkrepancia pontosan tükröződik pedagógiájának morális tartalma és személyes élete viszonyában - és vice versa.

Az utolsó liberális alapelvet I. Kant észértelmezéséhez kötjük. A descartes-i ismeretelméleti fordulat óta mind nagyobb bátorsággal fogalmazódik meg a természet megismerhetősége és a kitáguló világ birtokbavételének vágya. Sapere aude! (Merj tudni!) –mondta Kant. Ez lett a felvilágosodás jelszava. Pontosán azt az utat járta be, mint Smith önzés fogalma. Kant A tiszta észkritikájában ugyan még elvetette Isten létezésének összes tisztán intellektuális bizonyítékát, de A gyakorlati észkritikájában már előállt egy új, Isten létezését belátó értelmezéssel. Hogy mivé vált Kant észértelmezése, azt a racionalista-empirista, s talán azt is hozzá tehetjük tudva(?), tudatlanul(?) cinikus B. Russel interpretációjából egyértelművé válik. Kant „elvé az, hogy az erkölcsi törvény igazságot kíván, vagyis az erénnyel arányos boldogságot. Ezt csakis a gondviselés képes biztosítani, s ebben az életben láthatóan nem biztosította. Így tehát van Isten és túlvilági lét, s kell lenni szabadságnak, máskülönben nem létezne olyas valami, mint az erény”³³⁹ Ez a visszataszító „logika” persze nem azzal pusztít, hogy Kantot vulgárisan interpretálja, hanem azzal, hogy ezzel a szemlélettel egyengeti az apokalipszis utáni, szűkebben a liberális, pontosabban libertariánus világ „moráltalanítását”! Nem adtunk még választ, hogy miért nevezhetjük korunk antitradicionális társadalmi rendjét a globalokratán, a libertinuson túl technofasiztának. A kapitalizmus, s a szellemi környezete teremtette meg – 400-500 éves lassú előkészületek után –, hogy olyan nagytechnika hálózzák be az ember munka- és hétköznapi világát – az ipari forradalom óta –, amelyek emberléptéket meghaladóan gyorsak, grandiózusak és tömegszerűek.³⁴⁰ A pontosság megköveteli, hogy egy negyedik sajátosságot is megnevezzünk, noha mondanivalónkat,

³³⁷ Fináczy Ernő: *Az újkori nevelés története, 1600 – 1800*. Könyvértékesítő Vállalat, Budapest, 1986. 252.

³³⁸ Lásd Rousseau, J.-J.: *Emil, avagy a nevelésről*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1978.

³³⁹ Russel, B.: *A nyugati filozófia története*. Gönczöl Kiadó, Budapest, 1994. 585.

³⁴⁰ M. Heidegger jellemzi így a későújkor technikáját. Lásd Herrmann, F.-W. von: *Technika, politika és művészet a Beiträge zur Philosophie-ben*. Megjelent Fehér M. István: *Utak és tévutak. Előadások Heideggerről*. Atlantisz Kiadó (Medvetánc), Budapest, 1991. 49.

argumentációnkat bőven alátámasztja az első három jelző. A negyedik jellemző: matematikán alapul. A matematikának, a szám fogalmának történelmén keresztül pontosan levezethető a tradicionalitás gyengülése, majd az antitradicionalitás térnyerése. A végeredményt fogalmazzuk csak meg. A nyugati újjal a szám kiürült, s pontosan ez a kiüresedés teremti meg az antitradicionális erők számára – értsd: a liberálkapitalizmus hívei –, hogy értékeik (haszon) és érdekeik szerint töltsék meg az egyébként az objektivitás virtuális köpönyegét hordozó matematikusokkal, kivált az alkalmazott matematikusokkal. Hamvas Béla fogalmazásában: „A szám értelmezése minden egyéb létezési mozzanat értelmezésének fundamentuma. A számkoncepció dönti el annak a világnak szerkezetét és képét, amelyben élek, s így annak az életnek alakját és értelmét és súlyát és értékét, amelyet élek. Az eldologiasodott számkoncepció következménye az emberi létezés területén azt az irreális helyzetet teremtette, amelyben annak színtelenné és értelmetlenné és absztrakttá és személytelenné kellett válnia. A kvalitástalan számkoncepció megteremtette a kvalitástalan embert. Vagyis a kvalitástalan ember megvalósítása törvényes és hivatalos életterv lett. ... Ez a minőségtelen, mennyiségi ember, akit úgy ismerünk, hogy tömeg.”³⁴¹ (Ezzel már más vonatkoztatásban is találkoztunk – talán nem véletlenül.)

Ne gondoljuk, hogy az amerikai közgazdaságtan, pontosabban annak szolgálatában álló európai közgazdászok nem tudnak a számértékelés metamorfózisáról. T. Sedláček példáját említjük, így ír: „A közgazdaságtan többféleképpen is használja a mítoszokat. Először is feltevésekben akaratlanul is ezekből merít. Másodszor pedig, maga is kreál mítoszokat és történeteket. A homo oeconomicus modellje is egy ilyen mítoszmodell. Az, hogy a történetet matematikai bundába burkoltan mesélik el, semmit sem változtat burok misztikumán.”³⁴² Nem mehetünk el azon félreértések, torzítások sokasága mellett, amelyek ebben a néhány mondatban benne vannak.

- A hiteles közgazdaságtannak – értsd: a primordinális tradicionalitás bázisán – nem választási lehetősége, hogy „használja” a mítoszokat, alapállás, hogy mítoszokra épül.
- A „több lehetőség” és az „akaratlan” használat logikailag kissé problémás. Az „akaratlanságnak” úgy van értelme, hogy a létrontás mai fokán a közgazdász nem tudja megkerülni a mítoszokat.

³⁴¹ Hamvas Béla: *Tabula smaragdina. Mágia szutra*. Életünk Könyvek, Szombathely, 1994. 26–27.

³⁴² Sedláček, T.: *A jó és a rossz közgazdaságtana*. HVG Kiadó Zrt., Budapest, 2012. 151. Ezen a ponton ugyan bíráljuk a szerző gondolatát, de népszerűvé vált könyv kompromisszumai ellenére gondolatébresztő.

- A „maga is kreál mítoszokat” megjegyzés viszont arra utal, hogy Sedláček úr nem tisztázta magában a mítoszok keletkezésének mikéntjét és súlyát.
- Az idézet 4. és 5. mondata kiválóan példázza, hogy az antitradicionalitás létlejtőjének alján a kiürített ember, illetve kiürített szám mivel tölthető meg, itt például homo oeconomicus-szal, de a könyv még hosszan sorolja az uralkodó mikroökonómia egyéb degenerációit, úgy mint az „ember tökéletesen racionális lény”, a döntéshozó „tökéletesen informált”, érvényesül „a láthatatlan kéz” mechanizmusa, a történetek a „szabad és önrendelkező” emberről szólnak, „állandó a fejlődés” stb.

Ezek lennének az újkori közgazdaságtan „mítoszai”? Sedláček-nél természetesen elgondolkodtató, pozitív értelemmel bír az ilyen módon értelmezett „mítosz”, olykor sejteti csupán kételyeit. Az ilyen módon tudatosan elerőtlenített kritika nyilván kivívta az amerikai liberálisok elismerését – a hatalom mindig is sokra tartotta a feszültségeket levezető, de a lényegi kérdéseket nem érintő bírálatokat.

Térjünk vissza – nem megfélemezve a fentiekről – a „technofasizmus” fogalmunkhoz. A számításon alapuló, emberléptéket meghaladóan gyors, grandiózus és tömegszerű nagytechnika tulajdonságai külön-külön is végzetes veszélyeket hordoznak (megjegyezzük, ezek elválaszthatatlanok), ráadásul olyan intézményeket, munkamegosztást, életmódot kényszerítenek a tömegekre, amelyek egyre távolabb kerülnek egy, még emberinek nevezhető társadalomtól. Az embereket biomasszaként kezelő világkorporációk (a közösségnek nyújtott haszon alapján a legsikeresebbek), karöltve a laboráns és a kollaboráns nemzeti politikai elitekkel, a média- és tudományos szolganéppel, az álérdekvédelmi szervezetek képviselőivel szinte ellenállás nélkül valósíthatják meg elképzeléseiket. Közel vagyunk ahhoz, hogy megjelenjenek közöttünk a génmódosított, születésükkor chipekkel ellátott embertársaink(?!). Egy ilyen világot ír le S. Georg is a *Lugánói tanulmány* című könyvében. Ha ez a forгатókönyv „diadalomra jut, akkor egy olyan fasiszta rendszer keletkezik, amelyekben nincsenek koncentrációs táborok és gázkamrák, de a megavállalkozások (társaságok) uralkodnak, egy vallásszerű, mindent magába foglaló ideológiát vernek a nép fejébe a szolgálatkész média segítségével; tömeges megfigyelések lesznek, és lesz egy uralkodó faj, amely, ha neki tetszik, katonai erővel oldja meg az alacsonyabb rendűek gazdasági korlátozását, kulturális becsapását, továbbá a sötétebb bőrűeket és hűtlen fajokat, valamint a saját táborából dezertálókat.”³⁴³ M. Heidegger értékelésében: „Az újkori tudomány és a

³⁴³ George, S.: *Lugánói tanulmány*. Kairosz Kiadó, Budapest, 2009. 18.

modern technika előrehaladása >>ma még elképzelhetetlen állapotokig [fokozza] a föld kizsákmányolását és kihasználását, valamint az ember tenyésztését és idomítását.<< ... A természettudomány által a létezőről leválasztott természet a technika által >>a vége felé gördülő pusztulás<<...állapotába kerül.”³⁴⁴

Nem válaszoltunk még arra a kérdésre, hogy a technofasizma szóösszetétel második tagjára miért esett a választás. Polányi Károly szerint „az összes fasizma irányzat lényege az antiindividualizmus.”³⁴⁵ Ad absurdum értelmezve meglehetősen közel jutunk a személytelenedéshez, a tömegember fogalmához. Ebben a közelítésben tehát egy technikával uralt tömegember tartalomhoz jutunk. A fasizmus második jellemzőjeként a korporatív társadalomszerveződést szokás megjelölni. A korporáció (hivatásrendi szervezet) nem hordoz a fasizma ideológiára emlékeztető töltetet, de nem ideológiamentes. A nyugati iparosodás hozta magával, hogy a gazdálkodás során érintett szereplők (munkaadók, munkavállalók és az állam) párbeszédbe kezdenek, együttműködnek érdekeik összehangolását célozva. Szokás tripartit rendszerről is beszélni. A globalokrata libertinus környezetben némileg módosul a szokásos korporációban érintettek szereposztása, jellemzően a formális intézményesülés elmarad, a munkaadók oldalán a transz- és multinacionális vállalatok érdekei válnak dominánssá, legtöbb esetben közvetlenül (sokszor informálisan) a kormányokkal együtt alakítanak ki közös platformot. Különösen a libertinus politikai pártok mennek elé a transz- és multinacionális érdekeknek. A munkavállalók szerepe ebben az új korporációban elhalványul. A multi- és transznacionális vállalatok dominanciája megnyilvánul abban is, hogy a nemzetek feletti intézményeken keresztül tudják érdekeiket érvényesíteni, ebben a vonatkozásban a nemzeti kormányok, nem is beszélve a munkavállalók érdekvédelmi szervezeteiről egyaránt másodlagossá válnak. A nemzetek feletti pénzügyi intézmények (Nemzetközi Valutaalap, Világbank, City of London, New York Stock Exchange stb.), a hitelminősítők (Standard and Poor's, Fitch stb.), az integrációk (EU, EFTA, NAFTA stb.), a világot behálózó hírcsatornák (ABC, CBS, CNN, Time Warner, Newsweek, New York Times stb.), az egyetemi, a kutatóintézeti közös gazdasági érdekek kitapinthatók!

A technofasizmus kifejezéssel azért is kénytelenek vagyunk élni, mert a nyugati kultúrkör elmúlt két száz évének megvalósult utópiáit értékelők (liberalizmus, bolsevizmus, fasizmus) az utóbbiról alakítottak ki legvisszataszítóbb képet, tették ezt a közvéleményt manipuláló libertinus médiaoligarchia révén. Ebben a vonatkozásban egyetértünk az új baloldali kritikával (S. George), nevezzük nevén a jelenségeket, még akkor is, ha éppen a „címkézőkre”

³⁴⁴ Herman, F-W. von, i. m. 49.

³⁴⁵ Polányi Károly: *A fasizmus lényege*. Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1986. 306.

– értsd: libertinusok, baloldaliak – száll vissza a pejoratív tartalmú jelző. Hogy a technika nem érték- és ideológia-közömbös mi sem bizonyítja jobban mint V. I. Lenin megfogalmazása: „A kommunizmus – egyenlő szovjet hatalom, plusz az egész ország villamosítása.”³⁴⁶ A kommunizmus bolsevik változata ugyan „elnapolódott”, de a villamosítás csernobili szarkofágja, mint a villamosítás, illetve a technika végkifejlete arra is figyelmeztet, hogy ennek a „hatalomnak” aligha szabadna teret adni az emberi létezés gyakorlati alternatívái között. „A csernobili katasztrófa az eddigi legnagyobb törést jelenti a történeti időben: ekkor és ott vált kétségtelen bizonyossággá, hogy sorsa alakításában az ember mellé egy arctalan alany emelkedett.”³⁴⁷ Ez az arctalan alany (a technika fétise) legnagyobb szellemi és materiális hatalomra az Amerikai Egyesült Államokban jutott, úgy is fogalmazhatunk itt jutott a létrontás, a létbekebelezés legmagasabb fokára.

A válság szinterei

A globarokrata libertinus technofasizmust – a történelem felszínén – a liberalizmus, a bolsevizmus és fasizmus megvalósult utópiák szintéziseként írtuk le, s ez a társadalomszerveződési mód került krízisbe. A krízis tárgyi oldalának beálltságáról, organikus egységbeforrásáról a reflektáló váltságtudat, pontosabban a gondosan ápolts hamis váltságtudat árul el legtöbbet. Ez a váltságtudat nem egyenemű. Az egyének, a tömegemberek nem tudatosítják, nem öntik fogalmi formába sem az általános váltságot (nincs tudomásuk az antitradicionalitás létrontásának egyik legalsó fokáról), sem annak bármilyen részleges formában való megjelenését; pl. a természet pusztulását, a nagy technika és a nagy szervezeti rendszerek diszfunkcióit, az irracionális munkamegosztást, az alacsony színvonalú oktatást, egészségügyet és igazságszolgáltatást, a magán- és közélet kiüresedését stb. A sor hosszasán folytatható. A tömegember lelkén mindez lassan, beszivároghat, szinte észrevétlenül hatalmasodik el. Némi rossz közérzet, anyagi hiányon kívül nem érzékelnek, s nem tudatosítanak önmagukban figyelmeztető vészjeleket. Felesleges ennél a jelenségnél elidőznünk, mert nem az „anyagba leszálltak” feladata társadalmi válságok okai után kutakodni, különösen nem civilizációs krízisről elmélkedni. Szerepük természetesen nem merül ki annyiban, hogy elszenvedik a létrontást/létromlást, elvégre a késő újkori demokráciák legitimitásukat döntően az „anyagba leszálltak”³⁴⁸ szavazataitól nyerik. Az igazi gond itt van, a tömegember választható alternatívái olyan intellektuális forrásokból, olyan

³⁴⁶ *A Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártjának története.* Szikra. Budapest, 1950. 290 – 291.

³⁴⁷ Tillmann, J. A.: *Szigetek és szemhatárok.* Holnap Kiadó, Budapest, 1992. 61.

³⁴⁸ József Attila: *A Dunánál.* József Attila minden verse és versfordítása. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1980. 403.

tényleges hatalmi centrumokból származnak, amelyek tartalmát alapvetően a globalokrata libertinus technofasiszták szűk, talán még nem teljesen homogén oligarchiái határozzák meg. Mondanivalónk szempontjából középpontba a hamis válságtudattal bíró oligarchák képviselőinek válaszait állítjuk. (A tömeg és az oligarchák reflexióit értékelő elit az újkorban, kivált a későújkorban ugyan még ontották figyelmeztető elméleteiket, „próféciáikat” – egyre zavarosabb megfogalmazásokban, egyre erőtlenebb minőségben –, de valójában akarva-akaratlanul az oligarchák megerősítését szolgálták; egyrészt az oligarchák által finanszírozott műhelyek (intézetek, tanszékek, akadémiák) alkotói pontosan tudják/tudták, hogy meddig terjedhet kritikájuk, alternatívát kínáló világuk határai, másrészt a fel-feltűnő hiteles szellemi termékeket éppen az előző csoport által periférizálják, elhallgatásra kárhoztatják, kritikailag megsemmisítik, egzisztenciálisan ellehetetlenítik.)

A hamis válságtudattal bíró oligarchák tudományos és média szócsövei bátran, harsogóan, alig leplezett kitörő lelkesedéssel hirdetik: itt van a legújabb monetáris világválság. (A 2007/2008-ban USA-ból útjára indult ún. másodlagos jelzálogpiaci válságról van szó.) Végre itt van; mi ismerjük természetét, ismerjük azokat a célokat, eszközöket és módszereket – elvégre mi teremtettük, mi tartjuk fenn ezeket –, amelyek ugyan némi funkcionális zavarról árulkodnak, de izgalomra nincs ok, már is intézkedtünk: 1. előrelátásunkat igazolja, hogy az államot teljesen nem számoltuk fel, így a „minimális állam” maximális segítséget tud nyújtania saját hibájukon kívüli okból bajba jutott bankjainknak, 2. meg fogjuk erősíteni önmagunk ellenőrzésére felállított bankfelügyeleti törvényeinket, hitelminősítőinket. A 2007-es spekulációs pénzügyi válság kirobbanását követően a neoliberais gazdaságpolitikák – félretéve az állam gazdasági szerepvállalásával szembeni dogmáikat – grandiózus méretű segítséggel siettek a bankok megmentésére. „A likviditás biztosítása érdekében a jegybankok fokozták aktivitásukat... A legnagyobb mértékű, a GDP 90 százalékát meghaladó intervencióra az Egyesült Királyságban került sor, de az USA esetében is masszív, 70 százalék feletti volt ennek összesített mértéke. A gazdasági és Monetáris Unió ehhez képest jóval szerényebb, mindössze a GDP alig negyedére rugó jegybanki és kormányzati beavatkozást eszközölt.”³⁴⁹ A jegybank és az állam ilyen mértékű beavatkozásából az uralkodó közgazdaságtan nem azt a következtetést vonta le, hogy egy velejéig romlott rendszer szolgáltatásban áll, amelynek felelőtlen urai kezéből esedékes lenne kivenni a kormányrudat, hanem a fennálló pénzügyi hatalmi konstelláción mit sem változtat. A szokásos banki kockázati gyakorlatot és a Bázel II. tőkemegfelelési előírások kerítéseit úgy

³⁴⁹ Losonczi Miklós–Nagy Gyula: *A globalizáció és a 2007 – 2011. évi pénzügyi válság*. TRI-MESTER, Tatabánya, 2011. 73.

fújta el a válság vihara, mint az összegereblyézett őszi levélkupacot a szél. A megoldás irányát kijelölő bankárok – mint a válság okozói és megoldói – nem győzik hangsúlyozni, hogy a globalizáció kerülne veszélybe, ha a jelenlegi pénzügyi válságot saját körön belül nem sikerülne konszolidálni. A nemzeti szintű megoldások – figyelmeztet a Deutsche Bank vezérigazgatója Josef Ackermann – a „globális piacok széttöredezéséhez vezethetnek”, a HSBC egyik vezetője pedig így fogalmaz: „a szabályozásért felelősök horgonyt raknak a globalizációra”.³⁵⁰ (Vegyük észre, ebben a körben a globalizáció az egyetlen értelmes stratégiai irány, ezek a körök a leelemibb rendszerelméleti, társadalomontológiai, erkölcsi princípiumokról nem akarnak tudni.)

Ilyen egyszerű lenne a legújabb pénzügyi válságból való kilábalás? S valóban, a pénz- és banktörténet arról árulkodik ős-ős időktől fogva, hogy egy-egy csereközösségben (városállam, régió, mai újkori nemzetállam, integrációk, pl. Monetáris Unió) maguk a bankárok teremtenek a pénzügyi válság számára törvényeket. Az új játékszabályok teremtése és azok egyidejű megszegése – éppen az alkotók révén – a pénz- és banktörténet lényege. Ennek a rendszernek a természetéhez úgy tartozik a csalás, mint a skorpióhoz, hogy szúr. Különösen az újkorban, az itáliai, majd német-alföldi, holland, később angol-amerikai pénzszakemberek szorgalma, beteges, kontroll nélküli pénztechnikai innovációi vezettek el a mai pénzhez és pénzügyi intézményi rendszerhez. Fejetetejére állítva a gazdálkodás természetes rendjét. Lényege: a valamikori reál gazdasági folyamatokat pusztán olajozó pénz önálló hatalomra tett szert, nem különben a bankplutokrácia.³⁵¹

Amilyen mértékben a modern pénz elszakadt az aranytól, az áruvilágtól, olyan arányban szerezte meg a világgazdaság és -politika feletti hatalmat. A mai pénz tehát belsőértékkel (arany, áru, munka) nem bír, számítógépes jóváírásokon, ezekhez köthető álpénzeken (derivatívákon) alapuló, bankplutokrácia által nyújtott hitel. Ezért mondhatja a globalokrata libertinus tudományos „szolganép” – minden elemi gazdálkodási és közgazdaságtani szabályt semmibe véve –, hogy 50-szer, 100-szor, 1000-szer több „pénz”, pontosabban álpénz van forgalomban, mint amennyi a világgazdaság konszolidált működéséhez szükséges. A helyzet képtelensége könnyen belátható. A kereskedelmi bankok profitéhsége megtalálta azokat a kitörési pontokat, amelyek nem veszélyeztetik az infláció elfutását – elvégre a világ tőkés hatalmasságainak egyik első számú érdeke a vagyoni értékállandósága – ugyanakkor újabb és

³⁵⁰ Uo. 177. Ezen a bázison valóban csak annyit lehet várni, hogy a globalokrata libertinus oligarchák „Basel II. szinten” fognak – a globalizációt egyengető – szabályozást módosítani, ennek szellemében fogják a manipulatív hitelminősítőket is taktikaváltásra kényszeríteni.

³⁵¹ Lásd Homonnay Farkas: *Banktörténet. A fizetesközvetítés fejlődése Babyontól napjainkig*. Officina, Budapest, 1946., továbbá: Galbraith, J. K.: *A pénzügyi spekulációk rövid története. Eufólia és csalódás*. AduPrint, Budapest, 1995.

újabb spekulációs terek nyitásával, újabb és újabb pénzhelyettesítők (kvázipénzek) teremtésével (banktechnikai eszközök innovációjának hívják) elárasztják a világgazdaságot, megkeresve azokat a „prédaterületeket”, ahol némi reáliát állíthatnak a „kreált-pénzmennyiség” mögé. Ennek a mechanizmusnak, amely mögött a világ vezető hatalmasainak jegybankjai (mindenekelőtt a FED áll), hitelminősítők, apologetikára kész tudományos apparátusok, befektetőket manipuláló „szakmédiá”, s nem utolsósorban a provinciákon kiszolgáló szerepet játszó politikusok állnak, az elsődleges következménye az államok/városok/cégek/háztartások eladósodása, s talán pontosabb, ha úgy fogalmazzunk eladósítása. A világ vezető nagybankjai, befektetési alapok stb. olyan tőkeerőt képviselnek, hogy a gazdaságilag erős országok (Nagy Britannia, Oroszország, Japán, Indonézia, Mexikó stb.) pénzügyi instabilitását (értsd: megsarcolását) is el tudják érni, nem is beszélve a kis- és közepes országok kiszolgáltatottságáról.

Konzolidált gazdasági rendszerekben a stabil pénzekhez stabil forgási sebesség társul, így az adott csereközösség pénzforgalmánál kevesebb pénzre lenne szükség. Ennek a feltétele természetesen a valóban választóinak felelős kormányzatok által, valódi ellenőrzés alatt tartott állami jegybankok, s szigorúan szabályozott kereskedelmi banki hálózatok lennének. Tovább megyünk, a világ elfajzott pénzügyi rendszere tökéletesen érett, hogy társadalmi tulajdonba kerüljenek a nagybankok, az Egyesült Államok esetében a FED államosítása is időszerű, ráadásul az új tulajdonlás megkövetelné a lehető legszélesebb transzparencia (átlátszóság) biztosítását. A konzolidált társadalmak és gazdasági rendszerek viszont nem kedveznek az extraprofitoknak és az extrakamatoknak. A átlátszóság, a szabályozottság mellett pontosan megítélhető, hogy ki, mivel járul hozzá a társadalom anyagi feltételeinek megteremtéséhez. A globalokrata libertinus technofasiszta oligarchák ettől irtóznak legjobban: a rendezettségől, a tisztánlátástól. Helyzetük felettébb veszélyes, két oldalról is kihívások fenyegetik a fennálló nemzetközi intézményi kreálmányukat. Egyrészt, fenn kell tartani az egyes nemzeti kormányok, integrációk látszatszuverenitását, ezzel ösztönözve a zsákmányszférákat teljesítményre. Másrészt, nagy gondot kell fordítani azon kezdeményezések elnyomására, amely a látszatszuverenitást át kívánja törni. A racionalitás - irracionalitás, demokrácia - manipuláció összekeveréséből teremtett homályos nemzetközi játékszabályok rendszere valójában a leleplezés előtt áll. Magyarország példája bizonyító erejű esettanulmánynak tekinthető.

Esettanulmány

2010. április 11-én Magyarországon az országgyűlési választásokon kétharmados többséget szerzett a FIDESZ - Magyar Polgári Szövetség és a Kereszténydemokrata Néppárt jobb-közép pártkoalíció. Görögországnál súlyosabb társadalmi-gazdasági válságtünetekkel vette át a pártszövetség az ország kormányzását. Az eladósított/eladósodott ország kiemelkedően elsőszámú makroökonómiai gondja volt a fizetéseképtelenség elhárítása. (Nem tekintjük feladatunknak, hogy a kormány intézkedéseinek általános értékelését adjuk, csak arra koncentrálunk, hogy a globalokrata libertinus háttérhatalom viszonyulását bemutassuk, amikor a kormány ún. unortodox gazdaság szabályozó eszközeinek alkalmazására reagált.) 1. A globalokrata libertinus háttérhatalmak érdeke volt, hogy Magyarország a pénzügyi összeomlást elkerülje. Itt nem zárjuk ki, hogy léteznek olyan elfajult hatalmi csoportosulások külföldön, belföldön egyaránt, akik Magyarország pénzügyi összeomlását örömmel konstatálták volna. Ne feledjük, Magyarország közepesen ellátott ásványkincsekben, termőföldje, vizei pedig kiemelkedő lehetőségeket hordoznak, s ráadásul emberitőke-állományának minősége – több évtizedes szisztematikus pusztítás ellenére – kiváló, különösen a végtelen türelmesség nemzeti képességpotenciál vonzó a karvalytőke számára. Fontos ösztönző erő az ún. komprádor burzsoázia és értelmiségi rétegek túlsúlya a kultúrában (tudományban, művészetekben, médiákban.) Valószínűleg a világkultúrában egyedülálló jelenségről van szó; az ötszáz éves birodalmi függés (oszmán, osztrák, német, orosz, globalokrata libertinus oligarchiák) kitermelte az idegen elnyomó hatalmakat szolgáló „elitet”, szokás labancokról is beszélni. A labanc – értelmezésünkben – mindig készen áll hazája idegen hatalmi erők kezére játszására. (Ennek a mentalitásnak a győzelme végzetes, visszavonhatatlan sebeket ejthet a magyar kultúrán, ad absurdum Magyarország történelmi egzisztálása kerülne veszélybe!) 2. A globalokrata libertinus oligarcháknak érdeke, hogy Magyarország továbbra is a szakadék szélén, vagy legalábbis közelében egzisztáljon. Ezzel magyarázható az a minden tárgyszerűséget, minden – formálisan hirdetett – jogszerűséget, s minden elemi morált, kulturáltságot nélkülöző támadássorozat, amely azon törvénykezések ellen irányult, amelyek stabilizálták Magyarországot, amely – kétharmados népfelség mellett – a kommunista diktatúra egyenes ágú szellemi leszármazottait, a „rendszer váltás” zűrzavarában köztörvényes tolvajlások résztvevőit, a magyar szellemi élet megnyomorítóit vette oltalma alá. Brüsszeli tetemre hívások, strasbourgi bíróságra, Velencei Bizottságra adott ügyek, a nemzetközi baloldali és libertinus sajtó elemi hazugságokat tartalmazó „hírei”, a félreinformált hitelminősítők elvtelen jelentései, félig vagy teljesen informálatlan politikai korifeusok, közöttük közönséges szélhámosok, pszichopata személyiségek Magyarországra

usztításai stb. arról árulkodnak, hogy a nemzetközi oligarchák még a „kis” Magyarországot, mint „prédaterületet” sem kívánják befolyásolási, pontosabban irányítási körükből kiengedni. A nemzetközi nyomásgyakorlás mögött két – egymástól nem független – ok áll, egyrészt a helyi „labancok” nemzetközi „segítség” kérése, másrészt Magyarország kifosztásában érdekelt országok, pénzügyi szervezetek, transznacionális társaságok támadásai. Magyarázhatnánk-e mással pl. P. Krugman Nobel-díjas közgazdász sorait, amelyek óva intik a világot egy csírázó kelet-európai diktatúrától: "Mégis balgaság lenne elbagatellizálni, mekkora veszélyt jelent az elhúzódó válság a demokratikus értékekre és intézményekre. Mert a valóság az, hogy a nyugati világban egyértelműen felerősödtek a szélsőségek: radikális bevándorlás-ellenes mozgalmak, radikális nemzeti mozgalmak és igen, tekintélyelvű nézetek is tapasztalhatók mindenfelé. Sőt, az egyik nyugati ország, Magyarország máris szépen halad egy olyan tekintélyelvű rezsim kiépítése felé, amely erősen emlékeztet az 1930-as évek Európájában terjedő autoriter rendszerekre."³⁵²

Magyarország száz év óta nem tudott olyan politikai elitet önmaga elé állítani, amelyik a magyar ősi tradíciók kulturális bázisán a nemzet érdekeit tudta volna képviselni a történelem színpadán. 2010 után a szerencsés egybeesések esetenként valóságos államférfi karizmával megáldott vezetőket juttattak szerephez; a 40 – 50 év közötti, tapasztalt, politikához, szakterületéhez értő, becsületes állami vezetők tucatjai adnak esélyt, hogy Magyarország minimalizálja a spekulációs, a pénzügyi, a kulturális válság kihívásait.

A néppárti-szövetség alkotta kormány tényleges intézkedései, s főként szándékai és a globalokrata libertinus oligarchák és hazai kiszolgálóik ezen intézkedésekre adott alpári, az európai kultúrához méltatlan reflexiói között akkora szakadék tátong, hogy e jelenség mellett nem mehetünk el szó nélkül. A nyugati kultúra előrehaladott létromlását aligha lehetne látványosabban bemutatni, ezért választottuk ezt az „esettanulmányt”.³⁵³

³⁵² Krugman, P.: *Elég legyen a válságból! MOST!* Akadémiai Kiadó, Budapest, 2012. 31–32. Ez a minden elemében problémás, sőt hazug szöveg nem magyarázható egy exhibicionista, alul- vagy félreinformált ember tévedésével. Krugman a világállam elkötelezett híve, a magyar kormány unortodox gazdaság szabályozó intézkedéseibe dédelgetett álmainak tagadását ismerte fel, ezért sietett rágalmozásával a hungarofób magyarok segítségére. Érdemes felhívni a figyelmet, hogy a könyv amerikai megjelenésének évében (2012), az Akadémiai Kiadó gondozásában jelent meg! Társ szerzőjével (M. Obstfeld) írt vaskos könyvében amellel érvelnek, hogy eljött az ideje az "egy cég termeljen minden országnak" gazdasági rend kialakulásának, hozzá tesszük, nota bene: orwelli világnak. Lásd: Krugman, P. R.–Obstfeld, M.: *Nemzetközi gazdaságtan. Elmélet és gazdaságpolitika*. Panem, Budapest, 2003. 5., 6. fejezet, továbbá: Barócsi Zoltán–Somogyi Ferenc: *Mit hordoznak a régiók?* www.sze.hu/fk/halado/Mit%20hordoznak%20a%20regiok.doc [2014. 03. 11.]

³⁵³ A szerző első olyan írásáról van szó, ahol direkt politikai jelenségeket használ fel mondanivalójának alátámasztására. Egy nyitott átlagpolgár élményei is elegendőek ahhoz, hogy a fenti jelzők vállalhatóak legyenek, de a szerző esetében többről van szó, egy tanítványa révén évek óta részt vehet az ún. kötcsei találkozón, ahol testközelből szerezhet autentikus élményeket az ország jelenlegi elsőszámú vezetőiről. Így a leírtak objektív tényekként kezelhetők, minden politikai elfogultság szublimálnak tekinthető.

A libertinus oligarchiák a kitörési kísérleteket, tisztánlátásokat, ösztönös megérzéseket (értsd: általános romlásra adott spontán lázadásokat) úgy tudják megelőzni, letörni, lehetetleníteni, ha maguk „leplezik le” magukat. Hétköznapi szociálpszichológiai jelenségről van szó. Ha az egyik ember a másik lábára lép, s azt mondja, elnézést, a legtöbb esetben a sértett rámosolyog, és azt mondja: nem történt semmi – menjünk tovább. A jelenlegi civilizációs válságon belüli kis szokásos pénzügyi válságban mintha másról lenne szó.³⁵⁴ A lábtaposók attól félnek, hogy a sértettek nem hiszik el, hogy nem szándékos taposásról van szó. Ez veszélyes játék, a fennálló nemzetközi pénzügyi intézményekkel szembeni lojalitás visszavonása következhet be. Egyre többen felvetik, hogy A. Greenspan (az USA magán jegybankjának, a Federal Reserve-nek elnöke 1987 – 2006 között) és körei nem pénzügyi lángelmék – mint ahogyan a száználmas magyar szolgahad (közgazdászok, zurnaliszták) sugallták éveken át – hanem első értelmezés szerint szakmáját ugyancsak nem uraló kreatúrák, második értelmezés szerint leleplezhető manipulátorok. (Egyik változat sem vigasztaló a nyugati civilizációra nézve, de a létrontás korszakában különösebb meglepetést sem jelent.) A felszínen a 2007/2008-as pénzügyi válság Greenspan elnökségének idejéből eredeztethető, valójában a gyökerek messzebbre nyúlnak. A XIX. század első hónapjában II. Ferenc német-római császár és magyar király uralkodása idején M. A Rothschild alapította magánbankház vette át a birodalmak pénzügyeinek intézését. Ez az egyedülálló szerep némi önteltségre ragadtatta a bankárt, amikor a legenda szerint az mondta: „Engedjék meg, hogy ellenőrizhessem egy ország pénzrendszerét, hogy ki hozza törvényeit, már nem érdekel.”³⁵⁵ Ez a megnyilatkozás talán akkor még csak sejtés volt. Azóta ez az igény maradéktalanul valóra vált, sőt túlteljesült. Az euroatlanti kultúrkör államaiban a törvényhozás a nemzetközi pénzoligarchia markában van. Nem képletesen, hanem valóságosan. „Ma is még általános az a közhiedelem, hogy a központi bankok annak az államnak a tulajdonában vannak, amelynek a területén működnek. A valóság azonban az, hogy a pénzvagyon magánmonopóliumával rendelkező kis létszámú és zárt elit ellenőrzi a központi bankokat.”³⁵⁶ Napjaink pénzügyi válsága az oligarchiák válasza azokra a társadalmi-gazdasági feszültségekre, amelyekről a válság kommunikációjában egyetlen szó nem esett, s nyilván nem is fog. A válság pszichózisa szerint a tömegember várja a megoldást. Meg is fogja kapni, a régi dédelgetett álom felé újabb lépésekkel fognak közeledni a pénzügyi válság okozói, másként haszonélvezői. A globalokrata libertinus

³⁵⁴ J. K. Galbraith számba vette az USA átlagosan 21 évente ismétlődő spekulációs válságait, ebbe a sorba illeszthető a 2007/2008-ban kirobbant másodlagos jelzálogpiaci válság. Galbraith 1819-es válsággal indítja útjára a spekulációs válságokat. Galbraith, J. K., i. m. 4–7. fejezet.

³⁵⁵ Drábik János: *Uzsoracivilizáció*. Gold Book, Budapest, 2002. 50. Drábik János idézi R. A. Epperson-t. (Epperson, R. A.: *The Unseen Hand*. Publius Press, Tucson, 1985. 140.)

³⁵⁶ Drábik János, i. m. 50.

technofasizmus az ígért „megoldással” valószínűleg végkifejletéhez érkezett. A világgazdaság, mint csereközösség visszavonhatatlanul uralkodóvá vált, nincs vissza út – hirdetik a már idézett bankárok, egyetemi tanárok, euro- és globalo-politikusok. A világgazdaságnak világállam dukál, a világállamnak pedig egy pénz. Ezzel vége lehetne az árfolyamkockázatoknak, vége a spekulációnak. Csak bízzatok bennünk, el fogjuk hozni nektek az örök békét – érvelnek.

S valóban, ennek a pénzügyi válságnak is a bizalom a titka; bankok és bankok, bankok és betétesek, kölcsönzők (vállalatok, háztartások) között. A bizalom, mint jelenség messze elhagyja a gazdaság és a közgazdaságtan értelmezési tartományát. A szociálpszichológiában találjuk meg elsősorban a magyarázatot. A jelenség összetettsége ad lehetőséget, hogy korunk valóságos válságának igazi okairól és jól belátható következményeiről is szót ejthessünk. Ez a lehetőség ad arra esélyt, hogy a szakmai véleményformálók „engedélyezett” értelmezési mezejéből kilépjünk.

A XX. század, s talán minden idők egyik legjelesebb magyar gondolkodója, Hamvas Béla „A világválság”-ról értekezve pontosan megjelöli azokat a szerzőket (S. A. Kierkegaard, F. Nietzsche), akik már a XIX. században megnevezték a nyugati kultúra, s ezen belül – nem eltávolodva a témától – a gazdaság válságának okát. „A modern krízis, vallásos krízis. Minden más függvénye ennek az egynek: politika, társadalom, gazdaság, művészet, filozófia.”³⁵⁷ Egy globalokrata libertinus entellektüel, aki megszólítottnak érzi magát – némi iróniával az ajkán – erről így gondolkodik: tovább léphetünk, úgy látszik nincs itt számottevő ellenérv, tettek még a csírája sem. Útjaink tehát ezen a ponton elválnak. Pedig a nyugati kultúrában, ha perifériára szorítottan is, de létezik az a szellemi kör, amely a későújkor megvalósult utópiáin (liberalizmus, fasizmus, bolsevizmus, libertizmus) túl kíván lépni. A megvalósult utópiák ingoványából visszatalálni egy nem utópikus, a természetet és a társadalom elemi reprodukciós köreit szem előtt tartó társadalomhoz nyilván nem lesz királyi út, de lassan összeérnek feltételei. Egy olyan társadalomszerveződés, amely alig több mint 200 év alatt összezúzta a társadalom elemi létfeltételeit (egészséges víz, föld, levegő, kohézióval bíró közösségek, az egyén lelki harmóniája) nem kaphat bizalmat, bármilyen manipulációs technikák próbálják is azt kisajtolni. Természetesen nem a tudatos ellenállás emel gátat, bár kétség kívül bűvő patak formájában ez is jelen van, hanem azok az életet igenlő ösztönös válaszok, amelyek irdatlan áldozatokat vállaltak eddig is. Azok a családok,

³⁵⁷ Hamvas Béla: *Világválság*. Magvető Könyvkiadó, Budapest. 1983. 19.

nagycsaládok, kommunális életterek, amelyek túlélnek a megrázkódtatásokat, rátalálhatnak a megvalósult utópiák előtt elvesztett utakra....

A bizalom csak olyan közgazdaságtan és gazdasági rend sajátja lehet, amely nem életellenes, amely begyógyítja a természet sebeit, s főként helyreállítja a társadalmi együttélés elemi, elfelejtett normáit. Nem a semmiből kell felépíteni ezt a közgazdaságtant, mindig is létezett. Elég csak az első későújkori értelemben tudományosnak tekinthető közgazdaságtani iskola jeles szintetizálójának, J. S. Millnek a gondolatait felidézni: „...a tőke és a népesség változatlan állapota nem jelenti az emberi fejlődés változatlan állapotát. A szellemi kultúra minden fajtájának, valamint az erkölcsi és társadalmi haladásnak itt legalább akkora tere lenne, mint bármikor is volt. Ugyanannyi lehetőség nyílna az élet művészetének fejlesztésére és sokkal több valószínűsége lenne annak, hogy az valóban fejlődjék is.”³⁵⁸ Ebben a szellemben íródnak az ún. ökológiai ökonómiai művek. A hiteles közgazdaságtan főáramlatát ezek a művek jelentik, így elég lenne ezeket az ökonómia címszó alá sorolni – jelző nélkül –, míg az uralkodó főáramlatú közgazdaságtant kellene beszédesebb jelzős szerkezetben használni, pl. globalokrata libertinus technofasiszta közgazdaságtan.

H. E. Daly az ökológiai ökonómia atyja, pontosabban a hiteles közgazdaságtan egyik jeles képviselője kijelölte a közgazdaságtan (politikai gazdaságtan) helyét és szerepét a társadalmi célok és eszközök spektrumán.³⁵⁹ A közgazdaságtan pontosan középen helyezkedik el, főlé a társadalomtudományokat (pl. szociológia, politológia, pedagógia stb.) és a szellemtudományokat (esztétika, etika, teológia), alá pedig a műszaki és természettudományokat lehet besorolni. Ha a teológia a végső emberi célok vizsgálatáért felel, s a további szellemtudományok a jóért (etika), szépért (esztétika), akkor a társadalomtudomány tárgykörei (egészség, nevelés, szociális és hatalmi viszonyok, kényelem stb.) eszköz szerepben vannak. Az utóbbiakra azonnal célokként kell tekintenünk, ha mögéjük a termelő eszközöket, a munkaerőt állítjuk. S végül, a végső eszközök (természet) felől a termelési eszközök és a munkaerő válik céllá.

Könnyű lenne a helyzetünk, ha azt mondhatnánk, hogy ez a cél-eszköz-cél-eszköz ... spektrum a későújkorban, tehát napjainkban fejetetejére állt, rosszabb a helyzet, összezavarodott. Ez a zűrzavar az oka, hogy a világméretű tudományos közbeszédben a felszínre került pénzügyi válság valóságos okairól, s következményeiről szinte nem is esik szó. Ez az állapot a pénzügyi oligarchiáknak kedvez csupán.

³⁵⁸ Mill, J. S.: *Principles of Political Economy II*. The Colonial Press, London, New York, 1900. 264.

³⁵⁹ Daly, H. E.: *The Steady-state Economy*. H. Freeman and Company, San Francisco, 1977. 7.

Be kellene látni, hogy a társadalmi döntés és cselekvés minden szintjéhez társítható válságjelenség. A legfontosabbakat emeljük ki.

1. A spiritualitás, a vallás válsága. A tudós papok az önkiürítésig „szétszedték” a keresztény mítoszt; nyomában nihil és értékzűrzavar. A pozitivista teológiai okoskodások hozzájárultak a cselekvő szeretet kiüresedéséhez.
2. A kultúra válsága. Az értékzűrzavar vezetett az euroatlanti kultúrkörben a hanyatláshoz. A kultúra (művészetek, oktatás stb.) feladata a közösségi eszményekre irányított szellemi és anyagi értékek egyensúlyozása. A nyugati kultúra elmerült az anyagiság és az individualizmus ingoványában. Az egészséges társadalom sejtjeit (család) és szöveteit (nemzet) szinte üldözi.
3. A politikai élet és a társadalom válsága. Kétszáz év óta egy-egy emberöltőre három-négy forradalom, háború, s egyéb társadalmi felforgatás jutott. Ez, lelki és intellektuális károsodás nélkül elképzelhetetlen. Napjainkra teljesült a permanens forradalmárok álma, élethossziglani tanulásról, másként az egyén lelki békéjének természetellenes felforgatásáról van szó.
4. Gazdasági krízis. A világméretűvé terebélyesített munkamegosztás olyan durva szerkezeti zavarokat szült az egyes nemzetgazdaságokban, amelyek maholnap az elemi reprodukciós köröket lehetetlenítik. Nyomában éhség, soha nem tapasztalt jövedelem- és vagyonegyenlőtlenség. A nemzetközi áru-, tőke- és munkaerő-áramlás révén – a liberális dogma szerint – gyorsan és rövidtávon jelentős többletjövedelem keletkezik minden gazdasági szereplőnél. Valójában a multi- és transznacionális társaságok jutnak extraprofithoz. Ugyanekkor az ún. negatív externáliák (világkereskedelem okozta talaj-, levegő-, vízszennyezés, zajártalom, balesetek, ember- és drogcsempészet, bűnözés, pár óra alatt a világra terített baktérium- és vírusfertőzések, helyi kultúrák és közösségek ellehetetlenítése stb.) jelenségei és költségei megoldhatatlan feladatok elé állítják a nemzeteket, önkormányzatokat, családokat. A hitelválság nem oka a kibontakozó gazdasági válságnak, hanem egyik felszíni következménye csupán. A „hiperaktív” nemzetközi pénzügyi rendszer ragtapaszai ugyan megérkeztek a vérző „protektorátusi” területekre (Magyarország megkülönböztetett figyelmet érdemelt, gondoljunk 25,1 milliárd dolláros hitelre, amelyet 2008-ban az IMF, a Világbank és az Európai Unió nyújtott), de az elfajult, életképtelen világgazdasági struktúra ezzel mit sem változott.

5. A tudomány és a technika válsága. (Tudományon itt a műszaki és természettudományokat értjük.) Az ipari forradalom óta újabb és újabb hullámokban, soha nem látott mértékben tárta fel a természettudomány a szerves és szervetlen világ titkait. Mivel a gazdaság, a politikum, a kultúra és a spirituális szféra nem állított az ember életvilága felől feltételeket, így azok a „csinálmányok” (kemikáliák, biotechnika, informatika, közlekedés, hírközlés, atomtechnika) amelyek az elmúlt kétszáz évben egyre fojtogatóbban kerülnek bennünket, messze több kárt okoznak, mint hasznot. Legyünk következetesek, az ökológiai ökonómia jeles képviselői meglehetősen beláthatóan állítják, hogy a gépkocsinak, a műanyagoknak, a televízióknak stb. – bármennyi hasznos dolog jut is eszünkbe róluk – nincs létjogosultsága, mert velük a lopakodó önmegsemmisítés, a planetáris halál, az egész emberi faj kihalása, jobbesetben degenerálódása került napirendre, a már említett emberléptéket meghaladó sebesség, grandiozitás és tömegszerűség okán.
6. A Föld ökoszisztéma válsága. A természet, benne az emberi természet reprodukciós köreinek zavarai (klímaváltozás, ózonréteg vékonyodása, sivatagosodás, állat- s növényfajok és fajták kihalása, a vizek, a levegő, a talaj szennyeződése stb.) az emberi létezés elemi feltételeit számolják fel.

A társadalmi célok és eszközök spektruma kijelöli, hogy válságos korunkban a válságjelenségek között milyen ok-okozati viszony áll fenn. A Földnek, mint globális ökoszisztémának a romlása egyre szembeötlőbb. Közelítésünk szerint e jelenség mögött a tudomány, a technika felelőtlen, zsákutcás „fejlődése” áll. Az elfajzott technikai és szervezeti rendszereket a liberális/libertinus gazdasági berendezkedés hozta létre és „ápolja”. A céljában, intézményeiben, szabályozó és motivációs eszközeiben eltévelyedett gazdasági rend működési keretfeltételei alig kétszáz évesek, a liberális/libertinus hatalmi viszonyok eredője. A politikai élet a kultúra medrében hömpölyög. Egy-egy kultúrkör abroncsait a XVIII. századig a nagy mítoszok tartották össze. Az ész százada – ígérete szerint –, a tudománytól és a művészetektől várta, hogy a nagy mítoszok „abroncsfunkcióját” betöltsék. A XX., még inkább a XXI. század felől jól látható, hogy ez a „program” – minden értékelés egybecseng – csődbe jutott. S végül: a kultúra háttérében a végső értékekért felelős spirituális szféra önküresítése áll.

Daly után tudjuk: ha napjaink pénzügyi válságának megoldása a cél, akkor ehhez a globalokrata libertinus politikai-gazdasági berendezkedést kell megváltoztatni. Elvi korlátjai nincsenek. Mint ahogy az sem megoldhatatlan, hogy a kultúrát hordozó intézményekben

(iskolák, médiák, múzeumok stb.) helyreálljon az anyagi és tradicionális szellemi egyensúly. S végül: vajon mi tartja vissza a spirituális szféra felelőseit, hogy felvállalják küldetésüket? A rogyadozó templomok harangzúgásai erre kell, hogy figyelmeztessék papot, hívőt, hitetlent egyaránt!

Magyarország lehetőségei a válság orvoslásában

Természetesen a cél-eszköz spektrum minden szintjén párhuzamosan van tenni való, de az okozati viszonyokról egyetlen szereplőnek sem szabad egy pillanatra sem megfeledkezni.

Óhatatlanul felvetődik a kérdés: mit lehet tenni Magyarországon? Éppen a pénzügyi válság kell, hogy rádöbbsentse a szellemi élet képviselőit: Magyarország a globalizálódás végjátékában éppen úgy világtörténelmet írhat, mint 1956-ban. Trianon óta Magyarország a globalokrata libertinus háttérhatalmak kísérleti terepe. Magyarországon közel félezer év óta könnyű volt a helyi elit soraiban olyan laboránsokat és kollaboránsokat találni, akik fenntartás nélkül kiszolgáltatták az országot idegen hatalmaknak. A „labancok” legújabb generációi az elmúlt évtizedekben minden magyar anyagi értéket a Mammon oltárára helyeztek. Magyarország természeti kincsei (mindenekelőtt termőföldje, erdei és vizei) és emberitőke-állománya továbbra is vonzó lehetőségeket hordoz a kamat- és profitszivattyúkat működtető transz- és multinacionális társaságok tulajdonosai számára. A helyi kiszolgáló politikai csoportosulások minden anyagi támogatást megkapnak, hogy a globalokrata libertinus technofasiszta oligarcháknak teret nyissanak a gazdaságban – maholnap visszafordíthatatlan változásokat előidézve a gyártmányszerkezetben és tulajdonlásban –, nemkülönben a szellemi életben. A létrontott nyugati kultúrától való függés bár végzetes torzulások (értékrendi, életmódbeli) forrása, de perdöntőnek az eladósítottság fenntartását, a benuultságra kényszerítő kamatszivattyúk üzemeltetését látjuk. A megoldás a megfelelő világtörténelmi konstellációban – ez bármikor napi rendre kerülhet – az lehet, s ez világtörténelmi küldetésévé válhat a magyar nemzetnek, hogy a globalokrata libertinus technofasiszta bankároligarcháknak a kreált pénzért – amelynek használati díját már többszörösen lerotta a nemzet³⁶⁰ – nem fizetünk. A lavina elindítása lehet a „nem labanc” magyarok egyik legfontosabb világtörténelmi küldetése. A jól megválasztott pillanat bizonyára követőkre talál. (A felelősség azé, akinek előnye származott a kreált hatalom-pénzből.) Ehhez a küldetéshez a nemzet vagyonának közel 100 százaléka a rendelkezésre áll. Ti., a lélegzet

³⁶⁰ Pl. 1973 – 1989 között nyugatról egymilliárd dollár tőkebevonás történt, amiért a nemzet 11 milliárd dollár halmozott kamatkiadással fizetett. 1989-ben a magyar gazdaságot és társadalmat terhelő adósság 20 milliárd dollárra növekedett. Drábik János hivatkozik a MNB 1993-as Műhelytanulmányának adataira. (Drábik János: *Uzsoracivilizáció. A kamatkapitalizmus új világrendje*. Gold Book, Budapest, 2002. 11.)

visszafojtva várt termőföld elbitorlása után a magyar nemzet már csak az emberítőke-állományára támaszkodhat. S ez nem kevés. (Konszolidált társadalmakban a fizikai és a humán tőke aránya kb. 20 : 80 arányban oszlik meg.) A magyar emberítőke-állomány még a fennálló strukturális zavarai mellett is hordozza teremtő erejét – éljünk vele.

Összefoglaló

A válság az ember gazdasági, társadalmi és szellemi rendjének összezavarodása. Mindenek előtt a nyugati civilizációt sújtó csapások az ún. globalokrat libertinus technofasiszta társadalomszerveződésben ismerhetők fel. A dolgozat választ ad arra a kérdésre, hogy mit kell érteni globalizmuson, libertinizmuson és technofasizmuson. H. E. Daly társadalmi célok és eszközök spektrumát követve konkrétan megnevezzük az egyes létsíkok válságtüneteit, s azok preferenciarendjét. A diagnózis arról árulkodik, hogy a nyugati civilizáció degradálódásának háttérében – végső soron – a szellemi szféra reneszánsztól a felvilágosodásig tartó kiüresedése, elmaterializálódása áll. A spekulációs és hitelválság ennek pusztá felszíni megjelenése csupán.

Felhasznált irodalom

A Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártjának története. Szikra. Budapest, 1950.

Barócsi Zoltán–Somogyi Ferenc: Mit hordoznak a régiók?
www.sze.hu/fk/halado/Mit%20hordoznak%20a%20regiok.doc [2014.03.11.]

Braudel, F.: *A kapitalizmus dinamikája*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008.

Daly, H. E.: *The Steady-state Economy*. H. Freeman and Company, San Francisco, 1977.

Drábik János: *UzSORacivilizáció. A kamatkapitalizmus új világréndje*. Gold Book, Budapest, 2002.

Drábik János: *A pénz diktatúrája*. Gold Book, Budapest, 2005.

Drábik János: *Orwellia*. Gold Book, Budapest, 2007.

Epperson, R. A.: *The Unseen Hand*. Publius Press, Tucson, 1985.

Fehér M. István: *Utak és tévutak. Előadások Heideggerről*. Atlantisz Kiadó (Medvetánc), Budapest, 1991.

Fináczy Ernő: *Az újkori nevelés története, 1600–1800*. Könyvértékesítő Vállalat, Budapest, 1986.

Galbraith, J. K.: *A pénzügyi spekulációk rövid története. Eufólia és csalódás*. AduPrint, Budapest, 1995.

George, S.: *Lugánói tanulmány*. Kairosz Kiadó, Budapest, 2009.

- Grotius, H.: *A háború és a béke jogáról*. Pallas Stúdió-Attraktor KFT., Budapest, 1999.
- Hamvas Béla: *Világválság*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1983.
- Hamvas Béla: *Tabula smaragdina. Mágia szutra*. Életünk Könyvek, Szombathely, 1994.
- Hobbes, Th.: *Leviatán*. I. kötet, Kossuth Kiadó, Budapest, 1999.
- Homonnay Farkas: *Banktörténet. A fizetesközvetítés fejlődése Babyontól napjainkig*. Officina, Budapest, 1946.
- hu.wikipedia.org/wiki/Emberi_és_polgari_jogoknyilatkozata Letöltés: [2013.03.5.]
- Hume, D.: *Összes esszéi I-II. kötet*. Atlantisz Könyvkiadó (Medvetánc), Budapest, 1992.
- <http://www.econom.hu/valoban-egyetlen-szuper-tarsasag-iranyitja-a-globalis-gazdasagot/> [2013.02.18.]
- József Attila: *A Dunánál. József Attila minden verse és versfordítása*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1980.
- Korten, D.: *A tőkés társaságok világuralma*. Kapu, Budapest, 1996.
- Krugman, P. R. –Obstfeld, M.: *Nemzetközi gazdaságtan. Elmélet és gazdaságpolitika*. Panem, Budapest, 2003.
- Krugman, P.: *Elég legyen a válságból! MOST!* Akadémiai Kiadó, Budapest, 2012.
- László András: Mi a metafizikai tradicionalitás? [Őshagyomány](http://oshagyomany.vidya.hu/OH01/OH0101.html) oshagyomany.vidya.hu/OH01/OH0101.html [2014.03.11.]
- Losonczi Miklós–Nagy Gyula: *A globalizáció és a 2007–2011. évi pénzügyi válság*. TRI-MESTER, Tatabánya, 2011.
- Mandeville, B.: *A méhek meséje*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1996.
- Mill, J. S.: *Principles of Political Economy II*. The Colonial Press, London, New York, 1900.
- Ortega y G. J.: *A tömegek lázadása*. Pont Könyvkereskedés. Budapest, 1995.
- Petőné Csuka Ildikó–Majoros András–Somogyi Ferenc: A „homo oeconomicus” fogságában. *Polgári Szemle*, 2008/2. sz.
- Polányi Károly: *A fasizmus lényege. Megjelent. Fasizmus, demokrácia, ipari társadalom*. Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1986.
- Polányi Károly: *A nagy átalakulás*. Napvilág Kiadó, Budapest, 2004.
- Rousseau, J-J.: *Emil vagy a nevelésről*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1978.
- Russel, B.: *A nyugati filozófia története*. Gönczöl Kiadó, Budapest, 1994.
- Salvucci, P.: *Adam Smith politikai filozófiája*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1976.
- Sedláček, T.: *A jó és a rossz közgazdaságtana*. HVG Kiadó Zrt., Budapest, 2012.
- Smith, A.: *Az erkölcsi érzelmek elmélete*. Megjelent: Fehér Ferenc (válogatta): Brit moralisták a XVIII. sz.-ban. Gondolat Kiadó, Budapest, 1977.

Smith, A.: *Vizsgálódás a nemzetek jólétének természetéről és okairól*. Napvilág Kiadó, Budapest, 2011.

Spengler, O.: *A Nyugat alkonya I–II. A világtörténelem morfológiájának körvonalai*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1994.

Spinoza, B.: *Etika*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1979.

Tillmann, J. A.: *Szigetek és szemhatárok*. Holnap Kiadó, Budapest, 1992.

Tocqueville, A.: *Az amerikai demokrácia*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1993.